

dette nummer af *K&K*, især hans fremragende diskussion af Scott's *Exact Discourse*.

7. Til fortørnelse for CBØ (og andre) ventilerer jeg i artiklen (*K&K* 65-66, p.138 ff.) den teori, at dekonstruktionens erkendelsesdefaitisme, dens oplevelse af at »virkeligheden« er ikke-lovmæssig og kontingent og historien ophørt, har at gøre med nogle historisk-samfundsmæssige skift i vore samfund i disse år. Og at noget kulturhistorisk tilsvarende er foregået tidligere under modernitetens fremmarch (p.149). I den siden da udkomne David Harvey: *The Condition of Postmodernity*, Oxford 1989 argumenteres der i omfattende regi for en beslægtet teori om, at de postmoderne oplevelsesformer nu og i tidligere perioder kan ses som led i samfundshistorisk og teknologisk betingede ændringer af tid- og rumopfattelsen. Bogen imponerer med sin stofrigdom og argumentatoriske sammenhængskraft, selv om opfattelsen af determinationsforholdene forekommer mig gjort noget for enkle.

8. Se herom - også i relation til CBØ's reaktion på min opfattelse af, at pointer kan blive »udtømte« - *K&K* 65-66 p.148 f.

Torben Kragh Grodal

Allegori eller software?

I indlægget »Læsningens allegorier« nedskriver Bratt Østergaard nogle kritiske bemærkninger om *Kultur & Klasse* generelt, der i høj grad eksemplificeres ved en kritik af min »Fiktion som moderne mentalt software«. Kritikken rummer mange misforståelser af mine positioner, men den giver mig en kærkommen lejlighed til at eksplicite disse, bl.a. i en forskningsbiografisk sammenhæng.

Indledningsvis skal jeg bemærke, at jeg i min egen forskning oplever sammenhæng med den ideologikritiske og strukturalistiske fortid, og at jeg med glæde og stolthed vedkender mig mine teoretiske og tekstanalytiske skrifter fra 1970'erne. Nogle kapitallogikere og såkaldte 'ideologikritikere' har i 1980'erne følt et stærkt behov for selvkritik og 'bewältigung der vergangenheit', men da jeg hverken da eller nu deler en række af deres teoretiske positioner, har jeg ikke behov for at dele deres selvkritik. En række af 60'ernes og 70'ernes kritiske tendenser er hyppigt blevet behandlet som forskellige sider af samme sag, til trods for at disse kritiske bevægelser udgjordes af personer og grupperinger, der i en række henseender havde modstillede opfattelser. En meget vigtig skillelinje er modsætningen mellem en evolutionær-rationalistisk og fremskridtsoptimistisk kritik over for en revolutionær-idealistisk og fremskridtspessimistisk

kritik. Hovedparten af den kritiske bevægelse i 1970'erne havde fremmedgørelsen i det industrialiserede samfund som sit udgangspunkt, og deres samfundskritik var i henseende til problemkatalog ikke radikalt forskellig fra en stærkt konservativ kritik af udviklingen.

Omend mange stærkt konservative ikke sympatiserede med f.eks. Frankfurterskolens årsagsforklaringer, var dennes kritik af massesamfund og medicanipulation og opløsning af nære menneskelige relationer som talt ud af deres mund. Sammenhængen mellem kirke og marxisme har været tæt såvel på det personlige plan, hvor mange af det kritiske kulturlivs personer kom fra kirkelige kredse, som på det mere abstrakte plan, hvor marxister og kristne kunne være enige om, at historien havde en mening og et formål, mennesket en natur, omend meningerne og formålene var forskellige. Den position derimod som jeg og adskillig andre forskere med tilknytning til *Poetik/Kultur & Klasse* indtog, var evolutionistisk og 'kritisk-optimistisk'. Mennesket havde ikke nogen natur der var blevet fremmedgjort af det kapitalistisk-industrialistiske samfund, og dets sociale og kulturelle problemer skulle ikke løses ved en revolutionær ophævelse, men derimod ved en evolutionær udvikling af det industrielle samfund. Denne position var forhadet af såvel det kulturelle højre som det såkaldte kulturelle venstre. Et centralt element i dette modsætningsforhold var forholdet mellem den gammelborgerlige kulturelle tradition og det nye medicinsamfund. 'Optimisternes' historiske

relativering af kulturarven og 'kritiske accept' af massekulturen tiltalte hverken konservative, kulturradikale eller traditionalistiske kommunister og marxister.¹ En historisk-materialistisk relativisme af den type som styrede og styrer min forskning opfattedes paradoksalt nok som 'doktrinær' fordi den ikke havde faste doktriner, ikke anerkendte absolutte æstetiske og moralske normer, men argumenterede for en historisk og lokalt-funktionel beskrivelse af de kulturelle fænomener. En sådan relativistisk og historisk objektivisme var en grufuld krænkelse af forestillinger om en transcendent forankring af den kulturelle analyse, hvad enten denne transcendes var kristen, marxistisk eller alment-humanistisk.

Jeg opfatter 'menneske' som en ansamling af biologiske og neurale processer, og et givent individs fungeren er på et givet tidspunkt resultat af et komplekst sæt af biologiske og sociale udviklingsprocesser, og de forskellige dele fungerer sammen, men de har samtidig deres egen specificitet og udviklingshistorie. Krop, sprog, bevidsthed, social praksis hænger funktionelt sammen, men genkoderne udviklingshistorie er f.eks. ikke den samme som sprogkoderne eller institutionernes historie. Mening produceres ved funktionel interaktion mellem disse instanser og er en egenskab ved psykofysiske subjekter. I modsætning til hvad Bratt Østergaard synes at mene, har tekster ikke betydning i sig selv. Mening i tekst og intertekst er en proces i mennesker og for mennesker, og derfor reducerer man ikke tekster ved at beskrive

K&K DEBAT

dem i deres globale sammenhæng, nemlig som en bestemt instans i en større psykofysisk og social sammenhæng. Tekster mener, snakker og intertekstualiserer ikke, når de står på hylderne i bibliotekerne, jeg tror f.eks. ikke at der om natten er en stadig tekstlig mumlen og hvisken på vore biblioteker. Når derfor Bratt Østergaard kan opfatte det som en kritik at sige, at kulturanalytikerne forstår tekster ved at oversætte dem til noget andet, kan jeg ikke følge ham. Tværtimod, betydning er oversættelse, proces, transport. Maven udsender kemiske substanser, de oversættes til neurale processer, der f.eks. i hjernen oversættes til sproglige udtryk, der oversættes til lyd (jeg er sulten), der oversættes hos en modtager. Enkeltfænomenet har 'ingen betydning', kun differenser og processer har betydninger, og intet har betydning 'i sig selv', (hvad der ville være det samme som at sige 'gud' eller en anden evig jagttager uden for tid og rum). Endvidere har fænomener kun betydning for bevidste væsener. Derfor medfører opfattelsen af at tekster er led i stadige oversættelseprocesser mellem mange forskellige neurologiske og kulturelle kodningssystemer ikke - som Bratt tror - at et bestemt kodningsslag er en 'spejling', men derimod at det givne system er et led i repræsentationsprocesser. Øje-hjerne er et repræsentationssystem, der af evolutionen er udviklet med henblik på at repræsentere aspekter af den fysiske verden for mennesker og i sammenhæng med en række andre menneskelige funktioner, sproget et andet, handling et tredje, og disse forskellige

systemer indgår i uendelige og komplicerede indbyrdes 'oversættelsesaktiviteter'. F.eks. oversættes billede til sprog, sprog til handling osv. De forskellige systemer har samtidig deres egen relative autonomi.

I modsætning til hvad Bratt tror, opfatter jeg fiktion som et sådant kodesystem, en bestemt måde at oversætte nogle fænomener til nogle andre, og ser derfor ikke 'fiktion' som modsætning til 'virkelighed'. Når jeg vælger ordet fiktion og ikke f.eks. litteratur, er det fordi fiktion er et 'system', der kan manifesteres i mange forskellige medier og sammenhænge (film, teater, ballet, litteratur osv). Jeg understregede eksplicit i softwareartiklen at vores forbindelse til den fysiske virkelighed altid er medieret; romanlæsning er således ikke at hengive sig til en illusion, men derimod at fortage en specifik funktionel transformering og repræsentation af andre repræsentationssystemer (e.g. sansesystemet), og formålet med artiklen var at vise det historisk specifikke i udviklingen af skriftlig fiktion og fiktionens mulige funktion i den civilisatoriske proces. Fordi bestemte typer af fiktion er historisk produceret, er der dermed ikke sagt noget om, hvorvidt den er skadelig eller gavnlig, såvel vores biologiske som vores kulturelle programmer er alle 'installeret' på et tidspunkt i historiens løb, og jeg ser ikke at en amøbe-eksistens skulle være mere autentisk end menneskeeksistensen i det 20.århs. metropoler. De kulturelle udviklingsprocesser har ikke - som f.eks. Freud sommetider troede - karakter af en stadig mere lidelsespræget subli-

mering men derimod af en række omdannelsesprocesser, hvor minusserne er mindre end plusserne, for ellers ville mennesker sikkert vende tilbage til tidligere udviklingstrin.

Billedet af manden i stolen er derfor ikke fra min side udtryk for en implicit nostalgi i forhold til tiden før moderniteten og skriften.² Men manden i stolen er derimod nok lidt drilleri eller blasfemi i forhold til de litterære kredse (fra dekonstruktionister til bogdropper-grædekoret) der opfatter BOGEN og SKRIFTEN som dybe og hellige steder for abstrakt og autonom betydning og for livets inderste mening, hvad enten denne kaldes tavshed, absurditet, difference, intertekstualitet, andethed eller *jeu du signifiant, you name it*. Jeg ville visuelt fremvise læseren for at konkretisere for hvem læsningen har en lystfyldt funktion. Når en af 'dekonstruktionens fædre' Derrida ikke rigtigt har kunne opstille en global betydningsteori, til trods for at han med stor skarpsindighed har påvist proceselementet, forskydnings- og oversættelseselementet i betydningdannelsen, hænger det netop sammen med, at han kun ser skriften, forskellene, og ikke kan se det læsende og fortolkende subjekt, der sidder og giver tegnene mening. Derrida's og dekonstruktionisternes betydningsopfattelse er metafysisk ved autonomiseringen af betydningsproblemet til at være et tekstproblem for derefter at blive metafysisk krænket, når de erkender differencespillets eller retorikkernes meningsløshed. Betydning og mening er lokale, menneskelige funktionsmåder, hverken forskelle, kosmos

eller atomare partikler 'har mening', da 'mening' er en særlig funktion i neurale systemer. Mirakuløst at vise at der ikke er nogen metafysisk garanti for betydningen, at der ikke er nogen gud der garanterer for 'sande repræsentationer' behøver ikke at medføre, at man - som dekonstruktionisterne - tragisk eller ironisk fastholder denne metafysiske krænkelse ved at skulle tale i dennesidigheden. Selv om der ikke er nogen mening med tilværelsen, er der masser af meninger om og i tilværelsen, som man kan tale om og beskrive. Sprog, betydninger og repræsentationer er ikke primært sande eller falske, men faktiske måder hvorpå vi som biomasse-biocomputer ved evolutionen er forbundet med omverdenen. Når Bratt kan sige at »Der er altid inden for diskursen noget andet end subjektet, der strukturerer, hvad det er der siges«, foretager han en metafysisk adskillelse af subjektet fra de fænomener, der konstituerer subjektet. Implicit forudsætter han et subjekt, der som ånden svæver over vandene, og derefter bemærker han, at der er 'noget andet' der griber ind. Andetheds-talen og repræsentationskritikken er sjæl-legeme-dualismen på en ny måde. Dette forekommer som et særligt usamtidigt projekt netop nu, hvor f.eks. kognitionsforskning og deraf afledt heftig filosofisk debat i det seneste årti for alvor har opstillet modeller for at overvinde denne dualisme

Drilleriet i stolebilledet gik også på det forhold, at hovedparten af det litterære kleresi kun kan tildele skriften betydning, hvis den er kritisk, over-

skridende, alternativ o.lign. Den drabelige oprørske metaforik, der hyppigt læses og skrives, står i skarp kontrast til det stille liv med skriften. Set fra mit synspunkt er der ikke noget særligt fordækt ved at lave nye mediationsformer der muliggør mere perfekte tilpasningsformer, Fagre ny Verden's skræmmebilleder af udviklingen forekommer mig lidet appellerende, jeg vil gerne være varm, mæt, rask og se visuelt pirrende film. Og jeg foretrækker romanens mentale software for tidligere tiders voldelige hardware og dissocierede psyker. Udbygningen af repræsentationssystemerne har karakter af handlende konstruktion, ikke kun af dekonstruktion, selv om enhver konstruktion selvfølgelig omformer og destruerer tidligere konstruktioner.

Stolebilledet og beskrivelsen af det uniforme og sansefattige skriftbillede var endvidere et drilleri i forhold til det skriftkleri, der opfatter den moderne audiovisuelle massekultur med dens anden mundtlighed og visuelle rigdom som fandens uvirkelige opfindelse i forhold til den hellige skrifts virkelighed. Det burde derfor ikke overraske Bratt, at jeg kritiserer grædekongen Baudrillard for hans vulgære modstilling af virkelighed og illusion. Fordi Baudrillard ikke analyserer de funktionelle relationer i f.eks. Amerikas (post)moderne kultur kan han ikke forstå dens meninger, men kun misse med sine provinsielle franske øjne og tro at han ser en betydningsløs illusion. Kun for den udenforstående er moderniteten udtryk for meningstab og absurdisme. Jeg skal i denne sammenhæng biografisk be-

mærke, at højmodernismen og dens teoretiske overbygninger, såsom den franske 'dekonstruktionisme' med dennes teologiske (ambivalente) modernitetsforskrækkelse og fornuftkritik indgik i den antidenskabelige humanioraforståelse der fjernede humanistisk forskning fra den øvrige videnskab, en antirationalisme som jeg og andre har opponeret mod siden slutningen af 1960'erne.

At pege på skriftkulturens og litteraturens historicitet vil da selvfølgelig ikke sige at man bærer den på historiens mødding. Fly og biler har ikke ganske overflødiggjort benene, at flyve eller at spadsere har hver deres lystgevinst, der endda profilerer hinanden.

Selv om Bratt nogle steder i sit indlæg kritiserer en tekstanalyse, der ser tekster i sammenhæng med andre praksisformer, »fristes« han dog andre steder til at benytte denne analyseform, idet han fortolker min artikel som udtryk for mit ubehag ved at være litterat og min længsel efter det virkelige liv. At Bratt kan lade sig friste til at fortolke min skriveaktivitet i sammenhæng med mit øvrige liv, fremfor blot at opfatte min artikel som et sprogspil eller en allegori er et sundhedstegn, og omend jeg kan være uenig i den konkrete analyse kan jeg kun billige fremgangsmåden.

Til supplerung og modificering af analysen vil jeg fremføre andre erkendelsesmæssige og fantasmatisk motiver for artiklen. Min fascination af fiktion indbefatter således dens affektive og repræsentative dimensioner (husk nu at repræsentation ikke er det samme som 'afspejling', men der-

imod er komplekse oversættelsessystemer). De romaner og film der har interesseret og bevæget mig har netop sådanne dimensioner, og når jeg analyserer fiktion er det for at erkende de mekanismer der former og styrer disse oplevelse og deres historicitet. Dette er ikke et normativt, men et deskriptivt og teoretisk projekt, men deri ligger også at jeg for at forstå fiktionfænomenet vil beskrive såvel massekulturens fiktion som hovedstrømmen i den fine fiktion, og til forståelse af fiktionens affektive og repræsentative funktion er f.eks. en de Man's læsninger lidet oplysende, ja nærmest formørkende i deres autonominisering af litterære strukturer. Jeg vil analysere fiktionens hjerne, krop og verden. Dog ikke ved impressionistisk eller expressionistisk fremmanen - det gør kunstnere bedre end jeg gør - men derimod ved videnskabelig analyse. Til en sådan får man inspiration fra den omgivende virkelighed, der stiller nogle mentale værktøjer til rådighed. Et sådant mentalt værktøj er den voldsomme udvikling af computerteknologien, der gør at gamle metaforer som 'spejling' kan erstattes med langt mere funktionelle metaforer fra den elektroniske databehandlings verden. Selv om computere stadig mangler meget i at nå på højde med den menneskelige hjerne, er mennesket nu for alvor begyndt at supplere sine fysiske værktøjer med maskiner, der kan simulere aspekter af bevidsthedslivet. Her kan man konkret simulere dynamiske sammenhænge mellem forskellige repræsentationsformer og se enden på modsætningen mellem bevidsthed og

materie. En fejlkilde til Bratt's motivanalyse er, at han tror, at ord som 'software' for mig har en negativ konnotation og ikke er bærer af en positiv fascination. Som jeg mere detaljeret har analyseret i artiklen »Biografi og psykoanalyse«³ er det vigtigt at skelne mellem den videnskabelige analyse af fiktionens funktion og fiktionens fænomenale fremtræden. Den intellektuelle glæde ved at se hvilke mekanismer der styrer oplevelsen reducerer ikke, men supplerer den umiddelbare oplevelse. At fiktion er en af mange program-typer i den neurale computer kan måske berøve fiktionsoplevelsen sin sakrale transcendent, men burde ikke forstyrre en verdslig kognitiv og affektiv fiktionsoplevelse.

At erkendelse og indsigt alligevel virker krænkende og forstyrrende på mange humanister registrerer man i de sidste årtiers mange heftige udfald mod f.eks. en socialhistorisk eller en (social)psykologisk fiktionsanalyse af den type der har været offentliggjort i *Kultur & Klasse*. Kunst og litteratur er for nogle litterater en transcendent menneskelighed's sidste skanse der opfylder religiøse behov, eller er en grædemur hvor man fælder tårer over transcendentens fravær i en evig dekonstruktion af faderbilleder. Mange dekonstruktionister og postmodernister opfatter med rette deres kritiske skrifter som litteratur, og det er derfor lidt uforståeligt, hvorfor de (også) søger deres skrifter anerkendt som videnskab. Jeg indrømmer blankt, at jeg mere fascineres af de sidste årtiers teoretiske landvindinger inden for f.eks. fiktionsteori, kommunikations-

forskning og kognitionsforskning.

PS. Dekonstruktionisme er en isoleret litterær-essayistisk modebølge, der i senfirserne har været stærkt på retur internationalt, hvad der selvfølgelig kun er invaliderende for synspunkterne, hvis man som Bratt og e.g. Hans Hauge i *Kritik* 91-92 så stærkt legitimerer dekonstruktionismen ved at den er ny, *à la mode*. I en artikel andetsteds i dette nr. af *K&K* vil jeg behandle nogle af de tendenser, der har præget andre videnskabsområder i firserne, og som får en stigende betydning også for analyse af litterære og visuelle fiktionsværker.

om videnskab.

3. I Dines Johansen, Hauberg Mortensen, Nägele (red.) *Historie. Tolkning. Tekst*, Odense Universitetsforlag 1990.

Noter

1. Jfr. f.eks. striden om de sene Pontoppidan-værker: såvel konservative som kulturradikale kunne spejle deres udviklingspessimisme i disse, men blev stærkt forbitrede over analyser der påpegede disse positioners historiske og klasse-mæssige baggrund.

2. Derrida's kritik af oprindelighedstænkningen hos Rousseau og Lévi-Strauss fra *De la grammatologie*, som Bratt's kritik er kalkeret over, blev læst og diskuteret i *Poetik*-kredsen for over tyve år siden, altså før Bratts kapitallogiske fase og længe før hans omvendelse til dekonstruktivismen. Når mange med tilknytning til *Poetik*-kredsen nu (som dengang) tager afstand fra dekonstruktivismen er det derfor ikke af 'angst for det nye', men derimod på grund af andre forestillinger